

A SZÓLÁSOK ÉS KÖZMONDÁSOK FRAZEOLÓGIÁHOZ TARTOZÁSÁNAK KÉRDÉSEI

GYÖRKE ZOLTÁN

A szólások és közmondások frazeológiához tartozásának kérdése a szovjet nyelvtudományban mindmáig vita tárgyát képezi. A nyelvészek egy része a frazeológiához sorolnak minden állandósult szókapcsolatot, mások viszont azt a nézetet vallják, hogy a frazeológiához az állandósult szókapcsolatoknak csupán egyes típusai tartoznak. Egyes nyelvészek a frazeológiához sorolják a szólásokat, a közmondásokat és a szállóigéket is, másik viszont kizárják azokat a frazeologizmusok közül.

A kérdés fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a frazeológiai szótár szerkesztésében is az az elv érvényesült, hogy a szólások, a közmondások, a szállóigék nagyobb része, valamint az orosz nyelvben nagy számban előforduló igei-névszói állandósult szókapcsolatok nem tartoznak a frazeologizmusok közé és ezért a több mint 4 ezer egységet tartalmazó frazeológiai szótárban sem kaptak helyet. A fent említett állandósult szókapcsolatok hovatartozásának kérdése fontos jelentőséggel bír az orosz nyelv, mint idegennyelv tanulmányozásában és oktatásában, valamint a kétnyelvű frazeológiai szótárak szerkesztésében is.

A szovjet nyelvtudományban a frazeológia tárgyát illetően két egymással merőben ellentétes vélemény alakult ki. A frazeológiai szakirodalomban ezt a két álláspontot a frazeológia „szűkebb” és „tágabb” értelmezéseként ismerik. (Sz. I. OZSEGOV terminológiája — Gy. Z.)¹

Az alábbiakban ismertetni szeretnénk a szovjet és a hazai nyelvtudományban a frazeológia tárgyával kapcsolatban kialakult különböző nézeteket, s e nézetek elemzése és szembevetése alapján állást kívánunk foglalni a frazeológia ezen egyik legfontosabb vitás kérdésében.

I. Azok a nyelvészek, akik a frazeológia szűkebb értelmezésének hívei, a frazeológiához csak az olyan idiomatikus állandósult szókapcsolatokat sorolják, amelyek szemantikailag egyetlen szónak felelnek meg.

V. V. VINOGRADOV akadémikus, akinek nevéhez fűződik a frazeológia mint nyelvészeti tudományág kialakulása, az állandósult szókapcsolatokat szemantikai összeforrottságuk szerint a következő három csoportra osztja:

- a) egybeforrt szókapcsolatok
- b) frazeológiai egységek
- c) frazeológiai kapcsolatok²

V. V. VINOGRADOV frazeológiával kapcsolatos első munkáiban még a frazeológiához sorolja a szerkezetüket tekintve mondatokat alkotó állandósult szókapcsolatokat, többek között a szólásokat és közmondásokat is. „A frazeológiai egységekhez sorolunk egy sor, különböző irodalmi stílusra jellemző szokványos kifejezést, klisé, szállóigét, népi szólást és közmondást.”³ — írja a „*Russzkij Jazik*” c. munkájában. V. V. VINOGRADOV későbbi munkáiban azonban már nem tesz említést a közmondásokról, ellenben megállapítja, hogy az ún. egybeforrt szókapcsolatok szerkezetü-

ket tekintve lehetnek teljes mondatok is. Ez ellentétes V. V. VINOGRADOVNAK azzal a korábbi megállapításával, mely szerint az egybeforró szókapcsolatokat szinonimaként egyetlen szóval helyettesíthetjük.⁴

V. V. VINOGRADOV, bár az orosz nyelvészetben a frazeológia megalapítója volt, nem dolgozta ki a frazeológia, mint önálló nyelvészeti tudományág alapvető fogalmait és nem határozta meg eléggé egyértelműen a „frazeológiai egység” fogalmát sem. A frazeológiai egységek V. V. VINOGRADOV által történt túlságosan kategorikus és szűk értelmezése, amely szerint az előbbieket olyan állandósult szókapcsolatok, amelyek szemantikailag egyetlen szónak felelnek meg, kizárja a frazeológiából a közmondásokat, valamint az állandósult szókapcsolatok más típusait is.

Alapjában véve V. V. VINOGRADOV nézeteit osztják az olyan nyelvészek, mint N. N. AMOSZOVA, V. P. FELICINA, V. L. ZSUKOV, A. I. MOLOTKOV, I. SZ. TOROPCEV és még sokan mások.

N. N. AMOSZOVA⁵, aki a Szovjetunióban az angol nyelv frazeológiai rendszerének tanulmányozása terén az egyik legismertebb szaktekintély, az „*Osznovü anglij-szkov frazeológiji*” (L., 1963) c. munkájában fejti ki a szólások és közmondások hovatartozásával kapcsolatos nézeteit. Mivel a nyelvészeti szakirodalomban eddig ez a legrészletesebben kifejtett és a legjobban megalapozott álláspont a mondatokat alkotó szólások és közmondások a frazeológiához tartozásának kérdésében, szükségesnek tartjuk, hogy N. N. AMOSZOVA nézeteit részletesebben is ismertessük.

Mivel is támasztja alá N. N. AMOSZOVA nézeteit, amelyek szerint a szólások és közmondások nem tartoznak a frazeológizmusok közé? N. N. AMOSZOVA szerint ahhoz, hogy a közmondásokat idiomáknak tekintsük, be kell bizonyítani róluk, hogy azok egységes lexikai jelentéstartalommal rendelkeznek, s beszéd közben nominatív egységekként lépnek fel, mivel a kommunikatív egységek lexikai jelentéstartalommal nem rendelkeznek. Ebből kiindulva N. N. AMOSZOVA azon a véleményen van, hogy a szólások és közmondások úgy tartalmukat, mint funkciójukat tekintve nem rendelkeznek a frazeológiai egységekre jellemző sajátosságokkal. Szerinte a szólások és a közmondások szerkezetüket és tartalmukat tekintve önálló mondatok, amelyek rendszerint szintaktikailag zárt egységben fordulnak elő és kerülnek alkalmazásra. A továbbiakban N. N. AMOSZOVA megjegyzi, hogy a szólások és a közmondások egy-egy „miniatűr példázatnak” felelnek meg és nem tartoznak a nyelv rendszerébe, mivel szerkezetüket tekintve hagyományos alakban előforduló önálló kommunikatív egységeket képeznek, bár nem lehet őket sem „lexikai egységekként”, sem pedig a „lexikai egységek ekvivalenseinek” tekinteni. Mert ha elfogadjuk azt, hogy bármely nyelvi képződményt, így az állandósult és metaforikus jelleggel rendelkező szókapcsolatokat is „lexikai egységekként” tekintsük, akkor annak kell tekintenünk az olyan folklór alkotásokat is, mint pl. a tréfás mondóka, a példázat, találós kérdések ... stb.. (145. old.)

N. N. AMOSZOVA álláspontja hűen tükrözi azoknak a nyelvészeknek a nézeteit, akik a frazeológia szűkebb értelmezésének hívei. Konceptiójában abból indul ki, hogy a frazeológia egységek a nyelvhez és a beszédhez való viszonyukat tekintve szinonimaként egyetlen szóval helyettesíthetők. „A frazeológizmus és a szó olyan nyelvi egységek, amelyeket a beszédben nominatív egységekként alkalmazunk”⁶, mivel AMOSZOVA szerint a frazeológizmus és a szó egyaránt lexikai jelentéssel bír. És ez a tétel, hogy minden frazeológizmus szinonimaként egy szóval helyettesíthető — lényegében N. N. AMOSZOVA konceptiójának alapja. Azt a lehetőséget pedig, hogy a nyelvben létezhet olyan frazeológizmus is, amelyet szinonimaként nem lehet egyetlen szóval helyettesíteni, vagyis amelyek nem képeznek nominatív egységeket, eleve kizártnak tekinti. Ezek szerint a közmondást csak akkor tekinthetnénk idiomának,

ha olyan egységes lexikai jelentéssel bírna, mint amilyennel a nominációs egység, azaz a szókapcsolat bír. De mivel nyilvánvaló, hogy a közmondások ilyen sajátossággal nem rendelkeznek, ezért N.N. AMOSZOVA szerint, a közmondások nem tartoznak a frazeológizmusok közé.

V. P. FELICINA⁷ — a frazeológia szűkebb értelmezésének egy másik képviselője — a közmondásoknak a frazeológizmusok közé való sorolása elleni fő argumentumként azt hozza fel, hogy a közmondások, a szólásoktól eltérően, nem rendelkeznek idiomatikus jelleggel. Felicina véleménye szerint a közmondások felbontható szókapcsolatok, és az azokat alkotó szavak jelentése nem változik, ha a közmondáson kívül használjuk őket.

V. P. FELICINA éppúgy, mint N. N. AMOSZOVA azon a véleményen van, hogy a közmondások, mivel szinonimaként egyetlen szóval nem helyettesíthetők, hanem egy egész elbeszélést, egy esemény leírását helyettesítik, eredeti jelentésükben használt, befejezett gondolatot tartalmazó kifejezések és nem sorolhatók a frazeológizmusok közé.

V. P. FELICINA tévedése abban rejlik, hogy nemcsak eredeti, hanem átvitt értelmű közmondások is vannak és ő nem határolta el azokat egymástól. Mert valóban, az olyan közmondásban, mint a „Лучше поздно, чем никогда” („Jobb később, mint soha”) minden szót a maga eredeti értelmében használunk. A képszerű, szemléltető erővel rendelkező szólásokban a szavak eredeti jelentése teljesen háttérbe szorul, elhomályosul. Ez a sajátosság hasonlóná teszi az átvitt értelmű, képszerű közmondásokat a hasonló képszerűséggel rendelkező teljes, kiegészítésre nem szoruló mondatokat alkotó szólásokhoz.

Helytelen az az állítás, miszerint a közmondás önmagában eredeti jelentéssel bíró szókapcsolat, s képszerű, átvitt jelentése csak egy adott szituációban történő alkalmazásakor merül fel. Hiszen köztudott az a tény, hogy egy-egy szólás vagy közmondás kiejtésékor külön szavakat mondunk ki és minden szónak az értelmét külön-külön felfogjuk, azonban egy tömbként, előre gyártott elemként használjuk fel a több szóból álló szólást vagy közmondást beszédünkben. A szólások és a közmondások nagyobb része (különösképpen a szólások) jelentéstartalmukat tekintve egységes, azaz kimondásukkor nem az egyes szavak jelentése a fontos számunkra, hanem az a jelentés, amelyet a szókapcsolat egésze hordoz.

V. L. ZSUKOV, a „*Szlovarj russzkij poszlovic i pogovorok*” M., 1966, c. szótár előszavában szintén a frazeológia szűkebb értelmezése mellett száll síkra. Már az általunk korábban ismertetett elmélettel ért egyet, amely szerint csak azok az állandósult szókapcsolatokat lehet frazeológizmusoknak tekinteni, amelyeket szinonimaként egyetlen szóval is helyettesíthetünk. Az említett szótár előszavában a következőket írja: „A szólások és közmondások nyelvtani szerkezetüket tekintve abban különböznek a többi frazeológizmustól, hogy az előbbieket egy befejezett gondolatot fejeznek ki és mondatokat alkotnak.

Jelentéstani egységük alapját nem a fogalom, hanem az ítélet alkotja. Ezért a szólások és a közmondások lexikai jelentéstartalmat nem hordozhatnak, ... a bennük rejlő gondolatot csak mondattal (gyakran csak több mondattal) lehet kifejezni, ugyanakkor a frazeológizmusok jelentése csupán szó vagy szókapcsolat értékű.”⁸

„A közmondások azzal a sajátossággal rendelkeznek, hogy megőrzik eredeti és átvitt jelentésüket... A frazeológizmusok nem rendelkeznek ilyen sajátossággal, azokat nem lehet egyszerre eredeti és átvitt értelemben használni.”⁹

A közmondásoknak arról a tulajdonságáról, hogy egyszerre eredeti és átvitt jelentéssel bírnak a „*Frazeologicseskij szlovarj russzkogo jazüka*” M, 1978, c. szótár előszavában A. I. MOLOTKOV, a szótár szerkesztője, a következőket írja: „A köz-

mondás az orosz nyelv mondatrendszeréből nem szerkezeténél, hanem tartalmánál fogva válik ki. A közmondás formájában előforduló klasszikus mondat jelentését tekintve mindig kétszik: egyszerre eredeti jelentéssel is bír, amely megegyezik a közmondást alkotó szavak jelentésével, valamint átvitt jelentéssel is, amikor a közmondást alkotó szavak jelentése nem azonos az azt alkotó szavak együttes jelentésével...

A közmondásoknak az a sajátossága, hogy átvitt jelentéssel is bírnak, hasonlóvá teszi azokat a frazeologizmusokhoz... A közmondások jelentése azonban más jellegű, mint a frazeologizmusoké: a mondatok formájában előforduló közmondások tartalmi szempontból ítéletet fejeznek ki, ugyanakkor a frazeologizmus lexikai jelentését tekintve valamely fogalom helyettesítője..."¹⁰ A. I. MOLOTKOV az „*Osznovü frazeologiji russzkogo jazüka*” M, 1977. c. monográfiájában ismételtlen állást foglal amellett, hogy a szólások és közmondások nem tartoznak a frazeologizmusokhoz és így ki kell zárni azokat a frazeológiai szótárakból.

Amint az a fent elmondottakból nyilvánvalóvá válik, a frazeológia ún. „szűkebb” értelmezésének hívei alapján véve legfőbb érvként azt emelik ki, hogy a frazeologizmust alkotó szavak jelentéstani önállóságukat teljesen vagy részben elveszítik, ugyanakkor a szólások és a közmondások (azon kettős tulajdonságuknál fogva, hogy egyszerre eredeti és átvitt jelentéssel is bírnak) esetében a szavak megőrzik önálló eredeti jelentésüket. A frazeologizmusok hasonló tulajdonsággal nem rendelkeznek, azokat nem lehet egyidőben eredeti és átvitt jelentésben használni. Szerintük a szólások és közmondások úgy tartalmukat, mint funkciójukat tekintve különböznek a többi frazeologizmustól.

II. A frazeológia ún. „szélesebb” értelmezésének hívei viszont azon a véleményen vannak, hogy mint minden állandósult szókapcsolat, így a közmondások és a szólások is a frazeológiához tartoznak, annak egyik típusát alkotják és a frazeológiai szótárakban is megfelelő hely illeti meg őket.

Így pl. L. H. BULAHOVSKIJ a „*Kursz russzkogo literaturnogo jazüka*” c. munkájában úgy ír a szólásokról és a közmondásokról, „mint az irodalmi nyelv közhasználatban levő kifejezéseiről” és a többi frazeológiai szókapcsolat között az első helyre teszi azokat.¹¹ Ugyanez a gondolat ismétlődik meg a „*Vvegyenije v jazükoznanije*” c. munkájában, amelyben a szólásokról és közmondásokról, mint felbonthatatlan szókapcsolatokról ír.

E. M. GALKINA-FEDORUK nyelvész figyelmét is felkeltették a szólások és a közmondások ¹², aki a „*Szovjemennüj russzkij jazük*” c. munkájában a szólásokat és a közmondásokat a többi állandósult szókapcsolattal együtt mint frazeologizmusokat vizsgálja.

A. M. FINKEL és N. M. BAZSENOV a „*Szovremennüj russzkij literaturnij jazük*” c. könyvükben a szólásokat és a közmondásokat együtt vizsgálják az idiomákkal és más állandósult szókapcsolatokkal.¹³

A szólásokat és a közmondásokat a frazeologizmusokhoz sorolják számtalan kandidátusi disszertációban is, amelyek tárgyát a mai orosz nyelv lexikai és frazeológiai szókészleteinek elemzése képezi. Itt csak néhányat említünk meg közülük: A. V. JAKOVLEVSKAJA „*Frazeologija sztihotvornogo jazüka Majakovszkogo*”, I. SZ. MIHALKO „*Lekszika i frazeologija szovremennüj szovetszkij romanov na indusztrial'nuju t'emu*”, O. A. KRASZIL'NIKOVA „*Frazeologicseszskij szosztav poemü N. V. Gogolja ,Mjortvüje dusi*”.

Az állandósult frazeológiai szókapcsolatokhoz sorolja a szólásokat és a közmondásokat V. L. ARHANGELSKIJ is. A „*Frazeologija ,Poucsenyija' Vladimira Monomaha v szvjazi sz obscsimi voproszami frazeologiji russzkogo jazüka*” c. disszertá-

ciójában, valamint a „*Nyekotorüje voproszü russzkoj frazeologiji v szvjazi sz isztorijej jejo izucsenyija*” c. cikkében azt indítványozza, hogy a mondatokat alkotó frazeológizmusokat, így a szólásokat, a közmondásokat és a szállóigéket is a frazeologizmusok külön alcsoportjába soroljuk és a „*frazeológiai egész*”-nek („*frazeológicseszköje celoje*”) nevezzük azokat.¹⁴

M. A. RÜBNIKOVA a „*Russzkaja pogovorka*” c. cikkében pedig már egyenesen azt írja, hogy „az idioma a szólás egyik típusa”¹⁵. A szólásokhoz sorolja pl. a következő frazeologizmusokat: Чудеса в решете; Толочь воду в ступе; И нашим и вашим; заткнуть за пояс; Чужими руками жар загребать; Свистеть в кулак, Подливать масла в огонь; Убить двух зайцев.

Ezek a frazeologizmusok V. DAL' a „*Poszlovicü russzkiego naroda*” M., 1957, c. gyűjteményében szólásokként szerepelnek, az „*Orosz nyelv frazeológiai szótára*” szerkesztői viszont tagadják, hogy a fent említett állandósult szókapcsolatok egyben szólások is és frazeologizmusokként közlik azokat a szótárban. A viláslások hovartozásának kérdésében tapasztalható hasonló ellentmondások világosan bizonyítják, hogy a szólások — a frazeologizmusok egyik típusát képezik.

A frazeológia ún. „szélesebb” értelmezésének hívei közé tartoznak még az olyan jeles nyeivészek, mint N. M. SÁNSZKIJ, A. V. KUNIN, J. V. ARNOLD, A. G. NAZARJAN és még sokan mások.

A. V. KUNIN, az „*Angol—orosz frazeológiai szótár*” szerkesztője az „*Anglijszkaja frazeologija*” c. könyvében a szólások és közmondások a frazeológiához tartozásának kérdésében elfoglalt álláspontját a következőképpen fejti ki: „Az angol nyelvben a frazeologizmusok négy csoportját különböztetjük meg. Az egyik csoporthoz a szólásokat és a közmondásokat soroljuk, vagyis a kommunikatív frazeológiai egységeket...”¹⁶ A mondatokat alkotó szókapcsolatok frazeológiához való sorolásának legfőbb kritériumaként A. V. KUNIN a szókapcsolatok *állandóságát* jelölik meg, vagyis azt a tulajdonságukat, hogy mindig ugyanabban a formában idéződnék fel. „...Minden mondatot, amely az adott kritériumnak megfelel — frazeológiai egységnek kell tekintenünk”, — írja KUNIN az „*Anglijszkaja frazeologija*” c. munkájában.¹⁷

A. V. KUNIN nem ért egyet a frazeológia szűkebb értelmezésének koncepciójával, határozottan ellenzi, hogy a szólásokat és a közmondásokat csak folklór alkotásoknak tekintésük. Véleménye szerint a szólások és a közmondások mind a folklór, mind a frazeológia kutatásának tárgyát képezik, csak más-más szempontból. A frazeológia a szólásokat és a közmondásokat, mint a nyelv szókincséhez tartozó egységeket vizsgálja, amelyek egy sor, csak rájuk jellemző szemantikai és strukturális sajátossággal rendelkeznek. A folklór viszont a szólásokat mint a népi bölcsességet, a népszokásokat, a népi kultúrát stb. visszatükröző alkotásokat vizsgálja.¹⁸ A. V. KUNIN a frazeológia határát az összetett mondatoknál húzza meg.

N. M. SÁNSZKIJ, az egyik legismertebb szovjet nyelvész, a frazeologizmus legjellemzőbb vonásaként *állandóságuk* mellett azt a tulajdonságukat emeli ki, hogy *egy tömbként, előre gyártott elemként használjuk fel a több szóból álló kifejezést beszédünkben (voszproizvogyimoszty)*. A frazeológiai kifejezést a következőképpen határozza meg: „A frazeológiai kifejezések olyan két vagy több szóból álló nyelvi egységek, amelyek tudatunkban kész egységekként vannak elraktározva, jelentés-tartalmukat tekintve egységeseek, alkotó elemeik és szerkezetük állandó.”¹⁹

Mint ahogyan az a fent elmondottakból kitűnik, a frazeológiai egység legfőbb jellemvonása, amely elhatárolja azt a szabad szókapcsolattól és ugyanakkor a szóhoz teszi azt hasonlóvá, a *felidézhetőség*, vagyis az a sajátosság, hogy a tudatunkban éppoly egységben vannak elraktározva, mint az egyes szavak, s amikor szükségünk

van rájuk, nem alkotjuk meg őket alkalmilag, hanem készen, alkotó elemeiknek segítségével merülnek fel tudatunkban.

Következésképpen, a szólások és közmondások formájában előforduló állandósult szókapcsolatok is a frazeológiához tartoznak, mivel jelentéstartalmukat tekintve olyan nyelvi egységek, amelyeket emlékezetünkben kész, előre gyártott elemként veszünk elő, lexikai összetételüket és szerkezetüket tekintve pedig változatlanok.

A frazeológiai egység N. M. SANSZKIJ által történő értelmezése lehetővé teszi, hogy az egy szóval szinonimaként helyettesíthető idiomákon kívül a frazeologizmusokhoz sorolhassuk az olyan állandósult szókapcsolatokat is, mint a szólások, a közmondások és a szállóigék. N. M. SANSZKIJ „*Frazeologija szovremennogo russzkoogo jazüka*” c. könyvében „поставить на ноги”, „бить баклуши”, „работать спустя рукава” állandósult szókapcsolatok mellett olyan szólások és közmondások is szerepelnek, mint a „Лес рубят — щепки летят”, „Мал золотник, да дорог”, „На ловца и зверь бежит”, „С виду тих, да обычаем лих”, „Голод не тётка, пирога не подсунет”.

III. A magyar nyelvtudományban a szólások és közmondások frazeológiához tartozásának kérdésében a nyelvészek véleménye megegyezik. Arra a kérdésre, hogy nyelvi vagy szűkebb értelemben vett hagyományelemek-e a közmondások, tehát a nyelv vagy a folklór körébe tartoznak-e O. NAGY GÁBOR „*A magyar frazeológiai kutatások története*” c. munkájában a következő választ adja: „A közmondások tehát kétarcú alakulatok: egyrészt jellegzetesen hagyományelemek, és ugyanazokkal a módszerekkel kell vizsgálni őket, mint a népi találós kérdéseket, falucsúfolókat, mondókákat stb., azaz a folklorisztikai, közelebbről a parömiológiai kutatás tárgyai; másrészt azonban nyelvi kifejezőeszközök is, mert rendszerint a konkrét helyzetekre alkalmazva használjuk őket, és mint olyan nagyobb nyelvi egységekkel élünk velük, amelyek — akár csak a kisebb nyelvi egységek — alkalmasak arra, hogy felhasználásukkal a valósághoz való viszonyunkat tükröző közlés jöjjön létre.”²⁰ Ugyanakkor O. NAGY GÁBOR azt is megjegyzi, hogy a közmondás „...frazeológiai szempontból legfeljebb csak perifériális jelenség, mert noha alkalmazását tekintve van sajátos nyelvi szerepe is, tartalmát tekintve kívül esik a nyelvi vizsgálandó szókapcsolatok határán.” Az „... okvetlenül tisztázandó ‚határkérdésnek’ valószínűleg az a helyes megoldása, hogy a frazeológiai egységekkel — tehát többek között a szólásokkal és a szóláshasonlatokkal — mint jellegzetesen nyelvi alakulatokkal leíró szempontból a nyelvtudománynak kell foglalkoznia, és a közmondást átmeneti jelenségnek tekintve, rá kell mutatnia közlésbeli szerepére is. A közmondás azonban alkatát, kultúrahordozó felépítmény jellegét tekintve lényegében a folklorisztikai kutatás, közelebből nézve, a parömiológia körébe tartozik...”²¹

O. NAGY GÁBOR szavaiból tehát világosan kitűnik, hogy a modern magyar frazeológiai kutatás legjelesebb képviselője a közmondásokat is egyértelműen a frazeológiához sorolja, s egyben rámutat azokra a vonásokra, amelyek megkülönböztetik a közmondásokat a frazeologizmusok többi típusaitól.

O. NAGY GÁBOR elmélete tükröződik többek között „*A mai magyar nyelv*” (Tankönyvkiadó, 1976) egyetemi tankönyvben is, amelyben a szerzők külön fejezetet szentelnek a frazeológiának. A könyv szerzői szerint nyelvtudományi szakirodalmunk az állandó szókapcsolatok változatos és sokszínű anyagának következő kategóriáit szokta megkülönböztetni: 1. *szokványos kifejezőmódok*; 2. *szólások*; 3. *közmondások*; 4. *szállóigék*.²²

Ugyancsak az állandósult szókapcsolatok keretében vizsgálják a szólásokat és közmondásokat „*A magyar stílisztika vázlata*” (Tankönyvkiadó, 1977.) szerzői.

Mindez arról tanúskodik, hogy a mai magyar nyelvtudományban egyöntetű az

az álláspont, hogy a szólások és a közmondások a többi állandósult szókapcsolat mellett a frazeologizmusok egy-egy típusát képezik.

A fenti áttekintésünk egyértelműen bizonyítja, hogy a frazeológia szűkebb értelmezése körüli vita akadályozza a frazeológia mint önálló nyelvészeti tudományág kialakulását, zavaró tényezőként lép fel egy egységes frazeológiai elmélet kialakításában, valamint abban, hogy a frazeológiát a gyakorlatban is az idegen nyelv oktatásának szolgálatába állítsuk.

IRODALOM

- [1] С. И. Ожегов: Лексикология, лексикография, культура речи. М., «Высшая Школа», 1974. стр. 182.
- [2] В. В. Виноградов: Русский язык. Грамматическое учение о слове § 4. Основные типы фразеологических единиц в русском языке. М. Л., 1974, стр. 21—28.
- [3] В. В. Виноградов: Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. «Труды юбилейной сессии ЛГУ. Секция филолог. наук.» Л., 1946, стр. 61.
- [4] Он же. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Сб. «Академик А. А. Шахматов», М.—Л., 1977, стр. 351.
- [5] Н. Н. Амосова: Основы английской фразеологии Л., 1963.
- [6] Н. Н. Амосова: Указ. соч. стр. 180.
- [7] В. П. Фелицына: О пословицах и поговорках как материале для фразеологического словаря. Сб. «Проблемы фразеологии», М—Л., 1964.
- [8] В. П. Жуков: Словарь русских пословиц и поговорок М., 1966.
- [9] В. П. Жуков: Указ. соч. стр. 7.
- [10] А. И. Молотков: Фразеологический словарь современного русского языка под редакцией А. И. Молоткова М., 1967, стр. 14.
- [11] Л. А. Булаховский: «Введение в языкознание», ч. II. Учпедгиз, 1953.
- [12] Е. М. Галкина-Федорук: Современный русский язык. (лексика) Изд. МГУ, 1954.
- [13] А. М. Финкель, Н. М. Баженов: Современный русский литературный язык. «Радьянска школа», 1954.
- [14] В. Л. Архангельский: «Некоторые вопросы русской фразеологии в связи с историей её изучения». Учение записки Ростовского педагогического института, вып. I у. 1955.
- [15] М. А. Рыбникова: Русская поговорка, Русский язык а школе, 1939, № 2.
- [16] А. В. Кунин: «Английская фразеология», М., 1970, стр. 204.
- [17] А. В. Кунин: Указ. соч., стр. 205.
- [18] А. В. Кунин: Указ. соч., стр. 206, 210, 211.
- [19] Н. М. Шаньс : «Фразеология современного русского языка», М., 1969, стр. 3.
- [20] O. NAGY GÁBOR: „A magyar frazeológiai kutatások története”. Nyelvtudományi Értekezések, 95. sz., old.
- [21] O. NAGY GÁBOR: Idézett mű, 93. old.
- [22] BENCÉDY JÓZSEF—FÁBIÁN PÁL—RÁCZ ENDRE—VELCSOV MÁRTONNÉ: A ami magyar nyelv”, ankönyvkiadó, Budapest 1976. 494—498.
- [23] FÁBIÁN PÁL—SZATMÁRI ISTVÁN—TERESTYÉNI FERENC: „A magyar stilisztika vázlata”, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 59—64. old.

DER DISPUT ÜBER DEN GEGENSTAND DER PHRASEOLOGIE IN DER SOWJETISCHEN SPRACHWISSENSCHAFT

ZOLTÁN GYÖRKE

Die Phrassologie als selbständiger linguistischer Wissenschaftszweig hat zwar in der letzten Zeit eine bedeutende Entwicklung durchgemacht, doch divergieren die Meinungen der Linguisten bereffs einiger Fragen der Phrassologie auch heute noch. Die eine dieser strittigen Fragen ist z. B. die Bestimmung des Gegenstandes der Phrassologie. In der sowjetischen Sprachwissenschaft haben sich hinsichtlich der Determinierung des Gegenstandes der Phrassologie zwei Standpunkte herausgebildet: Während nach Ansicht der einen zur Phrassologie einzig die sog. idiomatischen Wortkoppelungen gehöreninterpretieren die anderen den Begriff breiter und vertreten die Meinung, dass zur Phrassologie auch die idiometischen, stabilisierten Wortverbindungen auch die Redewendungen, die Sprichwörter und die gefügelten Worte — also ausnahmslos alle stabilisierten Wortkoppelungen — gehören. Der Verfasser der Studie zählt zu den Anhängern der sog. „breiteren“ Interpretation der Phrassologie und führt zur Unterstützung seines Standpunktes zahlreiche Argumente an.

К ВОПРОСУ О ГРАНИЦАХ ФРАЗЕОЛОГИИ

ЗОЛТАН ДЬЁРКЕ

Вопрос о пословицах и поговорках как материале фразеологии до сих пор остается спорным, поскольку объем фразеологии и ее состав все еще не установлены.

В состав фразеологизмов русского языка одни ученые включают все устойчивые сочетания слов, другие ограничивают перечень фразеологизмов русского языка только определенной группой устойчивых словосочетаний.

В работе подвергается анализу концепция ученых разных стран относительно т. н. «узкого» и «широкого» понимания фразеологии. Автор настоящей работы, являясь сторонником «широкого» понимания фразеологии, на основании анализа научной литературы по данному вопросу, приходит к выводу, что во фразеологии должны изучаться все устойчивые словосочетания без исключения.